

Prekrški mladoletnikov in načini njihovega obravnavanja

Dr. Alenka Šelih, univ. docent, Pravna fakulteta v Ljubljani

1. Prekrški mladoletnikov in mladoletniško prestopništvo

Kadar govorimo o mladoletniškem prestopništvu, imamo navadno v mislih samo tisto asocialno in antisocialno vedenje mladoletnikov, ki obsega kazniva dejanja v mejah in okvirih, kakor jih določa kazenski zakonik.

Tako nekako umetno, na podlagi formalno-pravne ocene posameznega ravnanja, zožujemo obseg odklonskega vedenja mladih, le-to pa se lahko kaže tudi v številnih drugačnih oblikah, kot so kazniva dejanja.

Odklonsko vedenje, — v kolikor gre za negativno odklonsko vedenje — pa je dosti širša kategorija kot samo izvrševanje kaznivih dejanj in vanjo je treba po mnenju raznih piscev vključiti še vrsto drugih vedenjskih oblik, ki imajo prav tako negativen predznak. K. Vodopivec uvršča mednje npr.:

- kazniva dejanja zoper življenje in telo,
- kazniva dejanja in prekrške zoper javni red in mir,
- kazniva dejanja in prekrške zoper osebno čast in moralo,
- kazniva dejanja zoper premoženje,
- tihotapljenje orožja, tuje valute, zlata, blaga in mamil,
- igre na srečo,
- prostitucijo,
- pobege z doma in manjkanje pri pouku,
- potepuštvu in delomrzištvu,
- alkoholomanije in narkomanije,
- poskuse samomora in samomore.¹

Gornja razvrstitev oblik negativnega odklonskega vedenja kaže na stališče, da je takšno vedenje zelo raznoliko in da zajema pojave, s katerimi se v posameznih ureditvah preprečevanja in obravnavanja ukvarjajo zelo različni organi, njihovo delo pa praviloma medsebojno ni usklajeno.

Oblike negativnega odklonskega vedenja pa pri gornji razvrstitvi in tudi v številnih drugih obsegajo tudi razne vrste prekrškov, ki jih delajo mladoletniki. Če prekrškov ne presojava le po njihovi formalni oceni — torej kot z zakonom in drugimi predpisi določene kršitve javnega reda, za katere so predpisane kazni in varnostni ukrepi² — moramo ugotoviti, da so vsaj nekateri med

njimi po svoji naravi tesno povezani z nekaterimi vrstami kaznivih dejanj in pomenijo dosti več kot samo »kršitev javnega reda«. Zelo pogosto odsevajo namreč osebnostno motenost tistih, ki jih izvršujejo, in to velja tako za mladoletnike kot za polnoletne. Domneve, da je izvrševanje prekrškov pred izvrševanjem kaznivih dejanj, kar naj bi kazalo na manjšo osebnostno problematičnost zlasti mladoletnikov — prekrškarjev, skoraj ni mogoče sprejeti, saj se pogosto dogaja, da tudi mladoletniki delajo prekrške in kazniva dejanja hkrati ter hkrati stopajo pred sodišče in pred sodnika za prekrške.

Če sprejmemo misel, da so med zelo raznovrstnimi prekrški tudi takšni, ki jim je skupno, da sodijo med oblike negativnega odklonskega vedenja in torej njihovo izvrševanje kaže tudi na osebnostno motenost storilcev, bi morali vsaj pri mladoletnikih — nujno pričakovati, da bo tudi njihovo obravnavanje ustrezalo temu izhodišču. Pri načinu obravnavanja prekrškov mladoletnikov tedaj ne bi smeli jemati za izhodišče njihovo kaznovanje, temveč bi morali njihov položaj uravnavati v skladu s spoznanjem, da tudi mladoletni prekrškarji praviloma potrebujejo ustrezne prevzgojne in rehabilitacijske ukrepe, le izjemoma pa kazenske.

V nasprotju s temi pričakovanji pa je temeljni zakon o prekrških, ki je do marca 1973 urejal glavna vprašanja o prekrških in načine obravnavanja mladoletnih storilcev prekrškov reševal ta vprašanja tako, da je zanje vsaj načeloma predvidel le kazenske ukrepe. Glede mlajših mladoletnikov je določal, da se postopek proti njim ustavi, sodnik za prekrške pa mladoletnika opomni, naj v prihodnje ne dela več prekrškov. Pri tem bi moral sodnik za prekrške opozoriti mladoletnikove starše oziroma šolo, da ukrenejo, kar je potrebno za mladoletnikovo vzgojo.

Glede starejših mladoletnikov je temeljni zakon o prekrških določal, da se postopek proti njim lahko ustavi pod podobnimi pogoji kot proti mlajšim mladoletnikom, lahko pa se uporabi denarna kazen ali kazen zapora do 15 dni. Kazen zapora se sme uporabljati samo izjemoma.

V preteklih letih je bilo slišati posamezna opozorila, da takšen način obravnavanja mladoletnih storilcev prekrškov ne le da ni v skladu z izhodišči, ki smo jih sprejeli za obravnavanje kaznivih dejanj mladoletnikov, temveč tudi, da temelji na domnevi, da denarna ali zaporna kazen lahko vplivata kot »šok terapija«, ta domneva pa je sama po sebi sporna in ne odstranjuje oziroma, ne omiljuje vzrokov, ki so pripeljali

¹ Prim. K. Vodopivec, O družvenim prilikama koje pogoduju socijalnu patologiju dece i omladine, uvodni referat na simpoziju Socijalna patologija dece i omladine«, Zlatibor, 1971, materiali, str. 11.

² Prim. Zakon o prekrških, 1. čl. Ur. l. SRS 1973, št. 7.

do prekrška. Kljub tem opozorilom se način obravnavanja mladoletnih prekrškarjev vse do letos ni spremenil.³

2. Obseg in vrste prekrškov mladoletnikov in načini njihovega obravnavanja

Pomen posameznega negativnega pojava dobi svojo težo šele tedaj, ko si lahko vsaj približno ustvarimo predstavo o tem, kakšne so njegove lastnosti in kakšen je njegov obseg.

Ob vsaki še tako skromni in površni razčlembi podatkov, ki jih imamo o prekrških mladoletnikov, moramo ugotoviti, da so možnosti za naše informiranje izredno majhne. Spremljanju prekrškov mladoletnikov ter razčlenjevanju teh podatkov namreč doslej nobena služba ni posvečala posebne pozornosti. Enako kot vse druge prekrške smo tudi te šteli le za formalne kršitve posameznih predpisov in doslej je bilo o tem vprašanju zbranega in razčlenjenega le malo gradiva.

Za Jugoslavijo imamo podatke o številu mladoletnih storilcev prekrškov ter o številu posameznih vrst prekrškov, ki so jih izvršili. Podatki o načinih obravnavanja mladoletnih prekrškarjev (ustavitvev, denarna kazen, kazen zapora) pa za to skupino niso posebej ločeni. V SR Sloveniji zbira republiški senat za prekrške dodatne podatke o tem, kakšne vrste kazni se uporabljajo proti mladoletnim prekrškarjem ter koliko je bilo ustavitvev postopka. Ti podatki so zbrani glede na glavne skupine prekrškov.⁴

Mladoletniki so v tabeli 1 prikazani po glavnih skupinah prekrškov, ki so jih izvršili in glede na posamezne vrste ukrepov oziroma glede na način obravnavanja, ki je bil uporabljen proti njim.

Sodniki za prekrške izrekajo večinoma denarne kazni, te prevladujejo pri prekrških zoper javni red ter mir in zlasti pri prekrških zoper varnost cestnega prometa.

Mislim, da denarne kazni kljub vsem pomislekom in nasprotovanju, kadar gre za uporabo te

³ O obeh pomanjkljivostih prim. P. Kobe, Nekaj problemov ob reviziji zakona o prekrških, *Pravnik* 1970, št. 7—9, str. 299—300 in L. Prvan, Tri načina reagiranja na asocijalna ponašanja maloljetnika u jugoslovanskom zakonodavstvu, *JRKK*, 1967, str. 473 do 479.

⁴ Statistične podatke ter informacije sta nam posredovala tov. Marjan Šenk, predsednik republiškega senata za prekrške in tov. Hafner, občinski sodnik za prekrške v Ljubljani. Za morebitne napačne razlage le-teh odgovarja seveda avtorica.

kazni proti mladoletnikom, vendarle ne gre popolnoma zanikati. Seveda je treba za njeno uporabo upoštevati precej omejitvev. Predvsem bi jo bilo smotrno izrekati le, če mladoletnik že sam zasluži; če ta pogoj ni izpolnjen, zadene denarna kazen tako in tako starše in ne mladoletnika. Druga, vsebinsko pomembnejša plat, ki bi jo bilo treba upoštevati pri tej kazni, pa je presoja o tem, ali je mladoletnik tako osebno in socialno zrel, da zaradi uporabe te kazni ne bo več delal prekrškov. V posameznih primerih in zlasti ko je šlo za prekršek, ki ne pomeni več kot le formalno kršitev, morda lahko pričakujemo, da bo tudi denarna kazen imela ta učinek — upravičen pa je dvom, ali bi to bilo mogoče kar v približno 80 % vseh primerov.

Kazen zapora uporabljajo sodniki za prekrške res izjemoma — vendar pa pogostost njene uporabe z leti rahlo narašča in najbrž lahko pričakujemo, da bo v letošnjem letu večja od deleža v letu 1972.⁵ Ta izjemnost pa nikakor ne velja za prekršek nedovoljenega prehoda prek državne meje. V teh primerih pravzaprav sploh ne gre za to, da bi kazen zapora imela kakšen vpliv na mladoletnega prekrškarja. Upravičeni smo domnevati, da se uporablja kot nadomestek za preventivni odvzem prostosti, ker izvrše ta prekršek večinoma mladoletniki iz drugih republik in je očitno, da je mladoletnik begosumen, za drugačne, bolj primerne načine rešitve kot so sprejemališča, prehodni dom i. p. pa v Sloveniji skorajda ni poskrbljeno.⁶ Če dopustimo, da pri tej vrsti prekrškov z zaporno kaznijo dosežemo vsaj

⁵ V posameznih letih je bila izrečena kazen zapora: 1970 — 1,8 %, 1971 — 1,9 %, 1972 — 2,1 %. Pri prekrških zoper javni red in mir pa je ta delež porastel od 2,5 % v 1970 na 4,1 % v 1972.

⁶ Delež zapornih kazni pri tej skupini prekrškov je bil leta 1970 — 68 %, leta 1971 — 47 %, leta 1972 — 58 %.

Poseben problem pomenijo v zvezi s tem tkim. begavci, za katere varstvo pogosto ni primerno urejeno. Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo je 3. 5. 1973 poslal vsem občinam posebne smernice za izvajanje nalog socialne službe v zvezi z republiškim zakonom o prekrških. Iz smernic povzemamo, da so se sodniki za prekrške dogovorili, da ne bodo vodili postopka za prekrške glede tistih mladoletnikov, ki so iz drugih republik, pa v Sloveniji nimajo stalnega ali vsaj začasnega prebivališča.

Glede ostalih begavcev pa naj bi skrbstveni organi zagotovili bolj dosledno varstvo, kar naj pomeni, da mora biti vsak skrbstveni organ sposoben in pripravljen nuditi prehrano, prenočišče, varstvo in spremljanje takim otrokom in mladoletnikom. — Odprto vprašanje pa je, ali je to v resnici mogoče doseči. — Glede gornjih izvajanj prim. navedene smernice z dne 3. 5. 1973, št. 8-221/73.

Tabela 1: Mladoletni storilci prekrškov v SR Sloveniji glede na vrsto prekrškov in glede na uporabljeno sankcijo (poprečje za leta 1970—1972)

Vrsta prekrškov	Vrste izrečenih sankcij*							
	Število				Struktura v %			
	skupaj	ukor	denarna kazen	kazen zapora	skupaj	ukor	denarna kazen	kazen zapora
Skupaj	5908	476	5319	113	100	8	90	2
zoper javni red in mir	902	115	760	27	100	13	84	3
zoper varnost cestnega prometa	4754	333	4405	16	100	7	92,7	0,3
zoper državno mejo	124	13	42	69	100	10	34	56
drugi	128	15	112	1	100	12	87	1

* Poleg tega je bil upravno kazenski postopek ustavljen v 973 primerih, ko je bil storilec otrok ali mlajši mladoletnik.

možnost vrnitve mladoletnika v kraj prebivališča, pa najbrž ni mogoče trditi, da kazen zapora, ki se uporablja pri ostalih vrstah prekrškov, dosega namen, ki naj bi ga. Verjetno se izreka mladoletnikom, ki so že bili obravnavani zaradi istovrstnih prekrškov, ali ki so storili en prekršek serijsko (npr. en mladoletnik se je tridesetkrat peljal z mopedom brez voznškega dovoljenja). Prav ti mladoletniki pa najbrž delajo prekrške tudi zaradi hujše osebnostne motenosti, in bi jih lahko samo omilitev vzrokov, ki jih v to peljejo, odvrnila od nadaljnjega izvrševanja prekrškov — kratkotrajna zaporna kazen pa temu ne more rabiti.

Glede na vrsto so najbolj številni prekrški v prometu. (gl. tab. 2). Prav pri tej vrsti prekrškov se odpira vprašanje, kako jih ovrednotiti s stališča negativnega odklonskega vedenja — med njimi so namreč lahko takšni, ki v resnici pomenijo samo formalno kršitev prometne discipline (npr. nepravilno parkiranje), večina med njimi pa je ver-

jetno takšne vrste, da odseva delno nekritičnost, pa tudi brezobzirnost storilca.

Prve dve vrsti prekrškov v gornji tabeli po svoji naravi kažeta na storilčevo nezrelo presojanje prometnega položaja, na njegovo nepremišljenost in brezobzirnost. V vsem številu je delež teh dveh skupin prekrškov razmeroma majhen, vendar bi se podoba bistveno spremenila, če bi izločili najpogostejši prekršek (voznja brez voznškega dovoljenja), o tem pa bomo govorili kasneje. Zdi se nam, da so prekrški prve in druge skupine takšni, da bi zahtevali za storilca tudi druge ukrepe, ne le denarne kazni, zapor ali ukor. V zadnjo skupino prekrškov pa smo uvrstili zelo različne kršitve prometne varnosti, ki jih zaradi razdrobljenosti nismo mogli razvrstiti drugače.

Med prometnimi prekrški mladoletnikov moramo vsekakor omeniti tistega, ki je najbolj številen in prispeva približno 80 % vseh prekrškov mladoletnikov, — gre za vožnjo brez voznškega

Tabela 2: Mladoletni storilci prekrškov v prometu v SR Sloveniji 1970—1972 glede na vrste prekrškov

Prekrški zoper varnost cestnega prometa	Število			Struktura		
	1970	1971	1972	1970	1972	1973
Skupaj	5021	4577	4649	100	100	100
nedovoljena hitrost; nepravilna vožnja; nepravilno prehitovanje	327	253	213	7	6	4
vožnja pod vplivom alkohola	86	97	77	2	2	2
vožnja brez voznškega dovoljenja	4088	3810	3630	81	83	78
drugi prekrški prometne varnosti	520	417	729	10	9	16

dovoljenja. Ta prekršek store mladoletniki najpogosteje na mopedu, za katerega je potrebno voziško dovoljenje A kategorije, če gre za vozilo, ki ima več kot 50 ccm do 125 ccm in ga lahko mladoletnik upravlja po dopolnjenem 16. letu starosti.

Ob tako visoki številki mladoletnikov, ki izvrše ta prekršek pa se moramo zamisliti, ali je bilo dovolj storjenega za to, da bi mladim tudi olajšali pot, da si pridobijo potrebno znanje. V današnjem razvoju motorizacije postaja nujno, da čimvečjemu številu ljudi, posebej pa mladini omogočimo, pridobiti si potrebno znanje in spretnosti, da lahko sodeluje v prometu. Prometna vzgoja bi morala doseči zlasti mladino v tisti starosti, ko jo promet najbolj zanima in prite-

guje. Če smo postavili zahtevo, da je potrebno ustrezno znanje za vožnjo z mopedom, ni dovolj, da zaradi prekrškov kaznujemo tiste mladoletnike, ki ga vozijo brez formalnega izkaza o njem. Spoštovanje dogovorjenih oblik vedenja namreč ne dosegamo predvsem s tem, da določamo represivne ukrepe za kršilce, temveč zlasti s tem, da mogočim kršiteljem zagotovimo možnosti, za vedenje v skladu s temi pravili in ne v nasprotju z njimi.⁷

Med vrstami prekrškov, ki so jih izvršili mladoletniki, so na drugem mestu prekrški zoper javni red in mir. Med temi najdemo najpogosteje takšne, ki so povezani s pojavi socialne patologije ali pa so celo všteti mednje (gl. tab. 3).

Tabela 3: Mladoletni storilci prekrškov zoper javni red in mir v SRS 1970—1972 glede na vrsto

Prekrški zoper javni red in mir	Število			Struktura		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972
Skupaj	932	874	898	100	100	100
predrzno vedenje	172	92	84	18	12	9
podcenjevanje uradne osebe	30	27	136	3	3	15
prepir, kričanje, nedostojno vedenje	287	356	279	31	40	31
pretepi	166	174	123	18	20	14
potepuštvu in pohajkovanje	21	21	25	2	2	3
drugi	256	204	251	28	23	28

Prve dve skupini prekrškov, predrzno vedenje in podcenjevanje uradne osebe, sta si najbrž zelo blizu in ni izključeno da gre naraščanje druge v letu 1972 na račun prve skupine. Naslednje tri skupine, zlasti pretepi in potepuštvu, so po svojih lastnostih takšne, da vsaj deloma sodijo med pojave socialne patologije. Njihovo število (oziroma deleži) ni majhno in pri teh skupinah samo s kaznimi najbrž ni mogoče doseči, da bi jih mladoletniki prenehali izvrševati. Število mladoletnikov, ki so bili kaznovani zaradi potepuštvu, je gotovo manjše kot število tistih, ki se dejansko potepajo; odseva rezultat delovanja službe, ne pa pojava v njegovem dejanskem obsegu.

⁷ O preobilju predpisov ravno glede prekrškov in vzrokih za takšen položaj nadrobneje razpravlja P. Kobe v nav. delu str. 294. Da so represivni ukrepi premalo, kažejo tudi posamični primeri povratnikov med prometnimi prekrškarji, za katere posamezni sodniki za prekrške ugotavljajo, da včasih nadaljujejo z izvrševanjem kaznivih dejanj v prometu ali pa tudi postanejo sami žrtve prometnih nesreč, ki so jih povzročili. Žal, ni na razpolago nobenih statističnih podatkov o tem vprašanju.

V skupino »drugi prekrški« smo uvrstili prekrške, ki sodijo med pojave socialne patologije, pa je število tistih, ki so bili zaradi njih kaznovani majhno — tako npr. igranje na srečo (18, 15, 22 v zaporednih letih), pijančevanje (26, 24, 26), prostitucija (8, 2, 21), kaljenje nočnega miru (73, 53, 53). Zlasti za pijančevanje in prostitucijo je očitno, da ju sodniki za prekrške obravnavajo le izjemoma — morda se v tem zrcali miselnost, da je bolj primerno, če ju ne obravnavamo v teh okvirih.

Razen prekrškov v cestnem prometu in zoper javni red in mir, moramo omeniti še kršitve predpisov o nošenju orožja (64, 54, 50 v zaporednih letih) ter kršitve predpisov o državni meji (120, 127, 119).

Če zdaj primerjamo podatke o vrstah prekrškov z vrstami pojavov, ki jih uvrščamo med pojave socialne patologije, moramo ugotoviti, da bi morali mednje uvrstiti vse prekrške zoper javni red in mir, razen morda predrznega vedenja, prav tako del prekrškov zoper varnost cest-

nega prometa (tu izključujemo vožnjo brez dovoljenja, kolikor gre za mopede), prav tako pa tudi skupino »drugih prekrškov«. To v Sloveniji vsako leto pomeni približno 1500 mladih ljudi, katerih vedenje ocenjujemo kot asocialno ali antisocialno, pa doslej zanje nismo storili drugega kot da smo jih ukorili, ali pa kaznovali z denarno ali zaporno kaznijo.

Poleg okvirnih podatkov, ki smo jih prikazali za Slovenijo, razpolagamo še z nekaterimi dodatnimi podatki za Ljubljano.⁸

Sodniki za prekrške v Ljubljani so leta 1966 obravnavali 1006 mladoletnikov, ki so izvršili 777 prometnih prekrškov in 229 prekrškov zoper javni red in mir. Po deležu posameznih vrst prekrškov se podatki za Ljubljano zelo približujejo podatkom za vso Slovenijo (15 % zoper javni red in mir, 80 % prometnih prekrškov). Če domnevamo, da so mladoletniki v preteklih letih izvršili v Sloveniji približno 5000 prekrškov letno, v Ljubljani pa leta 1966 tisoč, to pomeni, da je bilo na območju, kjer prebiva približno 12 % prebivalstva, izvršenih 20 % prekrškov. To razmerje vsaj v grobem ustreza pričakovanju, da bo v Ljubljani kot mestnem središču izvršenih več prekrškov kot je delež prebivalstva, ki tu prebiva.⁹

⁸ Te podatke smo zbrali v zvezi z raziskavo: Obravnavanje mladoletnikov pred sodišči v Ljubljani, ki jo je izvedel Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani v letu 1966.

⁹ Ob teh podatkih nas presenečajo podatki, ki jih navajajo o številu prekrškov mladoletnikov avtorji študije Prestopništvo maloletnika v Beogradu, kjer so v letu 1965 organi za notranje zadeve registrirali samo 452 mladoletnih storilcev prekrškov. Prim. A. Todorović in soavt., Prestupništvo maloletnika u Beogradu, Beograd 1970, str. 20.

V našo razčlemba smo vključili vse mladoletnike, ki so jih obravnavali sodniki za prekrške v analiziranem letu ne glede na to, kakšen je bil izid upravnokazenskega postopka (gl. tab. 4).

Delež mlajših mladoletnikov je v vsej skupini majhen (17 %) in številke so premajhne, da bi lahko sklepali, ali obstoja kakšen bistven razloček med prekrški, ki jih delajo mlajši in starejši mladoletniki. Opozoriti bi želeli le na razmeroma visok delež nedovoljenega nošenja orožja in ogrožanja z njim, ter na razmeroma nizek delež prekrška kaljenja nočnega miru, — to je morda v zvezi v nižjo starostjo in morda močnejšim nadzorstvom staršev nad mladoletniki v nočnem času.

Drugo vprašanje, ki nas je zanimalo, je bilo obravnavanje mladoletnikov; pri tem smo seveda domnevali, da sodniki za prekrške obravnavajo mlajše mladoletnike povsem drugače kot starejše, saj je zakon zanje predvidel ustavitev postopka z ustnim opominjanjem (gl. tab. 5).

Najprej preseneča, da postopek proti mlajšim mladoletnikom ni bil ustavljen v vseh primerih, temveč je bila osmim mladoletnikom izrečena denarna kazen, proti ostalim pa je bil postopek ustavljen, ali pa je sodnik uporabil ukor glede na pooblastilo 34. čl. TZP oziroma opomin v smislu čl. 42 in 43 TZP. Žal, nismo mogli ugotoviti, ali se je sodnik za prekrške tudi sicer ravnal po teh zakonitih določil in storil to, kar je najbolj bistveno — ali je namreč opozoril na prekršek starše oziroma šolo. Pri tem moramo dodati, da bi zakon boljše izpolnil namen, ki naj ga ima ustavitev postopka, če bi določil, da je treba o prekršku poročati skrbstvenemu organu, da ta ukrene, kar je potrebno za mladoletnika,

Tabela 4: Mladoletni storilci prekrškov zoper javni red in mir v Ljubljani glede na starost in vrsto prekrška — l. 1966

Vrsta prekrška	Število			Struktura v %		
	skupaj	14 in 15 let	16 in 17 let	skupaj	14 in 15 let	16 in 17 let
Skupaj	229	39	190	100	100	100
potepanje	21	2	19	9	5	10
nedostojno vedenje na javnem kraju	110	20	90	48	51	47
kalitev nočnega miru	47	5	42	20	13	22
nedovoljeno nošenje in ogrožanje z orožjem	20	9	11	9	23	6
ostalo	31	3	28	14	8	15

Tabela 5: Mladoletni storilci prekrškov zoper javni red in mir v Ljubljani glede na starost in način obravnavanja — leto 1966

Izrečeni ukrepi	Starost v letih					
	Število			Struktura v %		
	skupaj	14 in 15 let	16 in 17 let	skupaj	14 in 15 let	16 in 17 let
Skupaj	229	39	190	100	100	100
zavrnitev ali ustavitev	36	10	26	31	80	22
opomin ali ukor	36	21	15			
denarna kazen	136	8	128			
zapor	20	—	20	9	—	11
neznano	1	—	1	—	—	—

morebiti tudi, da obvesti šolo oziroma šolsko svetovalno službo.¹⁰

Pri starejših mladoletnikih je precej razlik med podatki o obravnavanju med podatki za vso Slovenijo in za Ljubljano (prim. tab. 1). Medtem ko je bilo v Sloveniji na zaporno kazen obsojenih 3 % mladoletnikov zaradi prekrškov zoper javni red in mir (v letih 1970—1972), jih je bilo v Ljubljani obsojenih 11 % (v letu 1966). Seveda, ni nemogoče, da je treba razliko pripisati različni kaznovalni politiki, ker smo zajeli dve različni časovni obdobji.

Pri prekrških zoper varnost cestnega prometa v Ljubljani nismo ugotavljali vrst prekrškov, temveč le starost mladoletnikov in način obravnavanja (gl. tab. 6).

Pri tej vrsti prekrškov je delež mlajših mladoletnikov 13 %, torej nekaj manjši kot pri prekrških zoper javni red in mir. Način obravnavanja pa se prav tako ne loči bistveno od načina,

¹⁰ Na to je opozorila že leta 1966 K. Vodopivec v članku: Neki problemi u vezi s Osnovnim zakonom o prekršajima, NZ, 1966, št. 6, str. 459.

ki so ga sodniki za prekrške uporabili pri mladoletnikih, ki so izvršili prekrške zoper javni red in mir, le da so denarno kazen pri prometnih prekrških uporabili pogosteje kot pri prekrških zoper javni red in mir. Zaporne kazni pri mladoletnikih, ki so izvršili prometne prekrške v letu 1966 sploh niso uporabili, pri starejših mladoletniki pa so se praviloma uporabljale denarne kazni.

Prekrški med mladoletniki glede na ugotovljeno niti po obsegu niti po problematiki niso tako majhen pojav, da bi jih bilo mogoče zanemariti. Ko je ta vprašanja urejal TZP, je bilo reagiranje na ta pojav večinoma represivno zasnovano in za mladoletnike, ki so prekrške delali, navadno nismo storili več kot to, da smo jih kaznovali (največkrat) z denarno kaznijo, v upanju, da bo ta imela specialno preventivni učinek, poraščanje pojava samega pa to zanika.

Stališče, ki je pri obravnavanju prekrškov mladoletnikov očitno, se kaže tudi v majhni pozornosti, ki sta jo temu vprašanju posvečala tako praksa kot tudi teorija. V praksi so nam zadoščali malo povedni podatki o številu mladolet-

Tabela 6: Mladoletni storilci prometnih prekrškov v Ljubljani glede na starost in način obravnavanja — l. 1966

Izrečeni ukrepi	Število				Struktura v %		
	skupaj	14 in 15 let	16 in 17 let		14 in 15 let	16 in 17 let	skupaj
Skupaj	777	102	671	4	100	100	100
zavrnitev ali ustavitev	27	3	24	—	73	16	23
opomin ali ukor	149	71	77	1			
den. kazen	600	28	569	3			
neznano	1	—	1		27	84	77

nikov, ki so bili obravnavani zaradi prekrškov, medtem ko v literaturi razen manjših izjem, skorajda ni mogoče najti nobene raziskave.¹¹

3. Nove možnosti za obravnavanje prekrškov mladoletnikov

Leta 1971 sprejeto XXX. ustavno dopolnilo je v 2. odst. 11. točka na novo določilo zvezne in republiške pristojnosti glede urejanja prekrškov sploh, v zvezi s tem pa tudi glede urejanja prekrškov mladoletnikov. Potem, ko bi moral biti ustreznemu republiški zakon sprejet najprej do 31. 12. 1971 in ko je bil ta rok podaljšan, je skupščina SR Slovenije 14. februarja 1973 sprejela zakon o prekrških, ki je začel veljati 8. 3. 1973.¹²

Novi republiški zakon je glede obravnavanja mladoletnih storilcev prekrškov prinesel precej novosti. Njihova glavna značilnost je, da se mladoletniki, ki so izvršili prekrške, načeloma enako obravnavajo kot mladoletniki, ki so izvršili kazniva dejanja.

Medtem ko je TZP glede mlajših mladoletnikov določal, da se postopek proti njim ustavi, je republiški ZP (zakon o prekrških) sprejel načelo, naj se proti mlajšemu mladoletniku uporabijo vzgojni ukrepi, in sicer opomin ali strožji nadzor.

¹¹ Ena izmed izjem pri tem je že citirana raziskava A. Todorovića in soavtorjev: Prestopništvo mladoletnika u Beogradu. V njihovem vzorcu, kjer so zajeli mladoletnike, ki so v letu 1965 izvršili kakšen prestop (tj. kaznivo dejanje ali določene vrste prekrškov zoper javni red in mir ali prometne prekrške ali so se vedli asocialno), pa so bili evidentirani pri upravi javne varnosti Beograd, so ugotovili, da je bilo mladoletnih prekrškarjev le 425 (36 %) od 1225, kolikor jih je bilo evidentiranih. Med 452 je bilo 88 mladoletnikov, ki so izvršili prekrške v prometu, 364 pa prekrške zoper javni red in mir. V vsej skupini je bilo le 25 mladoletnikov obravnavanih pred sodnikom za prekrške, kar proti 589 (48 %) od vse skupine pa so izvedli določene ukrepe organi UJV in javnega tožilstva. Glede na register ukrepov, ki jih imajo ti organi na razpolago, smemo domnevati, da ni nihče načrtno in dalj časa delal z mladoletniki. Prim. nav. delo str. 20 in 48—53.

Na zaskrbljujoč položaj pri obravnavanju mladoletnikov, ki so izvršili prekrške, je opozorila J. Zuženič na posvetovanju »Služba socialnega varstva in temeljna vprašanja preprečevanja in zmanjševanja kriminalitete«, Zlatibor, 5.—7. 10. 1972, prim. J. Zuženič, Socijalna služba u pozitivnom prekršajnom pravu, Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutr. poslova, Zagreb, 1972, št. 6, str. 615—617.

¹² Prim. Ustavni zakon za izvedbo ustavnih amandmajev od XX. do XLI. čl. 16, tč. 21, Ur. l. SFRJ 1971, št. 19 in Zakon o prekrških, Ur. l. SRS 1973, št. 7.

Za starejšega mladoletnika zakon določa, da se mu praviloma izrekajo vzgojni ukrepi, izjemoma pa tudi kazni.

Iz tega najbrž lahko sklepamo, da je tudi pri urejanju prekrškov mladoletnikov prevladovalo stališče, da je prekršek odsev mladoletnikove osebnostne ali vedenjske motenosti in da je zato treba poskrbeti bolj za njegovo vzgojo kot pa za kaznovanje.

Po zakonski zamisli naj bi se kazen izrekala ob enakih pogojih kot je mogoče izrehati kazen mladoletniškega zapora po kazenskem zakoniku — če gre za pogoje, ki se nanašajo na mladoletnikovo duševno razvitost, prištevnost in krivdo. Sicer pa sme organ za kaznovanje prekrškov izreči kazen le, če je imel prekršek hujše posledice, ali če je bila stopnja mladoletnikove odgovornosti velika — tako, da ne bi bilo upravičeno uporabiti vzgojni ukrep. Kazen zapora je poleg tega mogoče izreči le, če se ugotovi, da je to potrebno glede na naravo prekrška in glede na mladoletnikove osebne lastnosti.

Vsebina vzgojnih ukrepov, zlasti strožjega nadzora, je dokaj podobna vzgojnim ukrepom, ki jih predvideva kazenski zakonik. V zvezi s tem pa moramo posebej opozoriti na vlogo, ki je v postopku pred sodniki za prekrške namenjena skrbstvenim organom.

Zakon načeloma določa, da je treba preskrbeti mnenje tega organa, kadar sodnik za prekrške uporabi vzgojni ukrep oziroma kazen — to bi pomenilo, da je treba za takšno mnenje poskrbeti vedno. Od tega načela pa je določena pomembna izjema, ki bo v praksi verjetno postala pravilo, da namreč takšno mnenje ni potrebno, če gre za prekršek, za katerega je predpisana kazen v določenem znesku (t. i. organski mandat) ali pa za prekršek, ki ima očitno neznamen pomen.

Ob zakonu in njegovih novih določbah se postavlja vprašanje, kaj lahko od njega pričakujemo in ali bo omogočil drugačen način obravnavanja prekrškov mladoletnikov, predvsem tistih, ki sodijo tudi v okvir socialne patologije. Načelne rešitve, ki jih je zakon sprejel, bi morale pomeniti prekretnico v obravnavanju mladoletnikov, ki so izvršili prekrške. Odsevajo namreč drugačno izhodišče od tistega, ki je veljalo doslej za ta vprašanja, ker so se odmaknile od prejšnjega represivnega stališča in se usmerile v bolj prevzgojne načine dela z mladoletnimi prekrškarji. Na prvi pogled se zato zdi, da lahko pričakujemo precejšnje spremembe pri oblikah in sredstvih, ki jih bodo sodniki za prekrške uporabljali proti takšnim mladoletnikom.

Vendar je treba dodati, da je zakon prav v tistih rešitvah, kjer je poudarjena prevzgojna funkcija obravnavanja, dopustil tudi izjeme, ki omogočajo, da nove rešitve ne bodo zaživele v celoti ali pa sploh ne. Novi zakon je namreč z vpeljavo vzgojnih ukrepov za mladoletne prekrškarje socialno-skrbstvenim organom naložil nove naloge, ne da bi hkrati presodil, ali bo te naloge res mogoče tudi uresničevati. Iz naših dosedanjih izkušenj je znano, da skrbstveni organi ne opravljajo strožjega nadzorstva v okviru KZ posebno intenzivno, da pogosto niso obveščeni o ustavitvah kazenskega postopka proti mladoletnikom zaradi neznatne družbene nevarnosti ali iz razlogov smotrnosti ter, da mladoletnih prestopnikov, katerim je bil postopek ustavljen, ne spremljajo oziroma jih le izjemoma, čeprav bi to osebnotna motenost mladoletnika zahtevala.¹³

Zato se najbrž upravičeno postavlja vprašanje, ali je dovolj, da smo v zakonu predvideli za te organe nove obveznosti in naloge, ko je očitno, da že sedanjih ne morejo izpolnjevati tako, kot to zahtevajo strokovna pravila.

Ta pomislek se zdi na prvi pogled morda neupravičen, saj novi način sam po sebi gotovo pomeni napredek. Najbrž pa ni povsem neutemeljena bojazen, da se utegne ta način v nekaj letih kompromitirati ne zato, ker bi bilo napačno njegovo izhodišče, temveč preprosto zato, ker ne bo možnosti, da bi se sploh v svojem pravem pomenu uresničil. Če tedaj postavljamo to vprašanje, ga ne postavljamo zato, ker bi šteli, da je izhodišče napačno, temveč zato, da že zdaj opozorimo, da takšen sistem lahko zaživi le, če se mu to tudi omogoči, in da morebitnih slabih izidov ne gre pripisovati načelnemu izhodišču, temveč deloma tudi dejstvu, da že prav ob začetku nismo poskrbeli za možnosti uresničevanja zakonskih izhodišč.

¹³ Takšne podatke ugotavlja več raziskav. Prim. npr.

B. Skaberne in soavt., Analiza in uspešnost vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa, Ljubljana, 1969.

A. Šelih, Sodelovanje skrbstvenega organa v pravnem postopku proti mladoletnikom, RKK, 1969, št. 3.

Friedl—Lunder—Ljatić—Marolt—Trmčić, Rad organa socialne zaštite za maloletnicama po obustavi krivičnog postupka, Socijalna politika, Beograd, 28/1973, št. 5, str. 19—28.

O. Matić, Uloga službi socialne zaštite u prevenciji socialno patološkog ponašanja dece, poročilo na simpoziju Socijalna patologija dece i omladine, Zlatibor 1971 (materiali).

Na ta pomislek je vezana tudi bojazen, da se bodo določila o zagotovitvi mnenja skrbstvenega organa, uporabljala kot izjema in ne kot pravilo. Že v sedanjih razmerah je bilo namreč res, da se je postopek pred sodniki za prekrške podaljševal, kadar so zahtevali mnenje skrbstvenega organa. To podaljševanje je bilo samo po sebi nujno, saj sestava takšnega poročila zahteva določen čas, če pa k temu dodamo še veliko obremenjenost in slabo razvitost socialnih služb, je očitno, da se je postopek pred sodniki za prekrške, ki je praviloma hiter (vsaj na prvi stopnji), zavlačeval. Zato lahko domnevamo, da bodo sodniki za prekrške zahtevali takšna poročila le izjemoma in zelo odprto vprašanje je, kaj jih bo vodilo pri izbiri primerov, kjer jih bodo zahtevali.

Glede na vrste prekrškov, ki jih v Sloveniji izvršujejo mladoletniki, pa imam vtis, da sestavljalci zakona niso dovolj upoštevali posebnosti prekrškov, ki so posebno pogostni. Kot smo videli iz prednjega prikaza, je najpogostejši prekršek vožnja brez voznškega dovoljenja, kjer je zlasti pogost prekršek vožnja mopeda. Pri mladoletnikih, ki izvrše ta prekršek najbrž ni mogoče pričakovati, da bi jim uporaba kazni in ev. varnostnega ukrepa (prepoved izdaje voznškega dovoljenja) preprečila, da bi še naprej vozili takšnih koles. Zato bi bilo morda dosti bolj smotrno, če bi praksa uporabljala možnost, ki jo daje 2. odst. 36. čl. ZP, ko lahko organ za kaznovanje prekrškov pred odločitvijo o prekršku storilca pismeno opomni, naj v določenem roku, ki ne sme biti daljši kot 30 dni, izpolni predpisano obveznost. Organ za kaznovanje prekrškov to možnost lahko uporabi, če meni, da se bo storilec glede na naravo prekrška, glede na svoje osebne lastnosti in glede na okoliščine, v katerih je bil prekršek storjen, v prihodnje varoval prekrškov.

Ta možnost seveda ni predvidena posebej za mladoletnike in verjetno bi bilo pravilneje, da bi zakon za takšne (in najbrž tudi druge podobne primere) pri mladoletnikih predvidel možnost, da sodnik za prekrške ob sodelovanju skrbstvenih ali drugih pristojnih organov mladoletniku naloži obveznost, ki jo mora spolniti, če je z njeno nespolnitvijo izvršil prekršek.

S tem bi lahko vplivali le na tiste mladoletnike, ki so že naredili prekršek. Pravilno pa bi bilo, da bi v prizadevanjih za zmanjšanje prekrškov mladoletnikov skušali zagotoviti tudi takšne oblike dela, s katerimi bi zmanjšali možnosti, da mladoletniki prekršek vožnje brez voznškega dovoljenja sploh naredijo. Zahteve, da

mora imeti voznik motornega vozila s 50 do 125 ccm vozniško dovoljenje, ne bi smeli razumeti predvsem kot omejitev možnosti za udeležbo mladih v prometu, temveč — po mojem mnenju — predvsem kot obveznost, da mladim, ki so spolnili 16 let, pa to želijo, omogočimo, da dobe potrebno znanje (in opravijo ustrezni izpit) na čimbolj dostopen in smotrni način. To pomeni, da bi morale šole zlasti srednje šole vseh vrst (najbrž posebno poklicne) poskrbeti za redno prirejanje tečajev, kjer bi mladoletniki lahko pridobili ustrezno znanje. Isto velja za delovne organizacije, na kmečkih območjih pa morda še posebej za krajevne skupnosti. Seveda ne moremo pričakovati, da bo prva pobuda prišla s strani teh organizacij, pobudo za tako široko prirejanje tečajev bi lahko prevzela Zveza mladine ob sodelovanju strokovne organizacije (verjetno Avtomoto zveza). Pri tem bi morali zagotoviti, da bi bili tečaji tudi finančno dostopni mladim in zanje ne bi smela veljati ista merila kot za podobne tečaje za odrasle. Nesmotrno se zdi določati omejitve, kakršna je gornja, pa ne poskrbeti za to, da bi bilo tistim, ki jih zadevajo, čim lažje in tudi hitreje izpolniti zahtevano obveznost. Pri tem ne gre za to, da bi se najnižala merila za opravljanje potrebnega izpita, temveč za to, da možnost opraviti ga približamo čim bolj tistim, na katere se predvsem nanaša.

UPORABLJENA LITERATURA

1. Kobe P., Nekaj problemov ob reviziji zakona o prekrških, *Pravnik* 25/1970, št. 7—9, 291—302.
2. Matić O., Uloga službi socialne zaštite u prevenciji socialno patološkog ponašanja dece, simpozij socialna patologija dece i omladine, Zlatibor, 1971, materiali.
3. Prvan L., Tri načina reagiranja na asocialna ponašanja maloljetnika u jugoslovenskom zakonodavstvu, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 1967, št. 3, str. 473—479.
4. Skaberne B. in soavt., *Analiza in uspešnost izvajanja vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa*, Inštitut za kriminologiju, Ljubljana, 1969, str. 325.
5. A. Šelih, Sodelovanje skrbstvenega organa v pripravljalnem postopku proti mladoletnikom, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 1969, št. 3. str. 150—158.
6. Todorović A in soavt. *Prestupništvo maloletnika u Beogradu*, Inštitut za kriminološka in kriminalistična istraživanja, Beograd, 1970, str. 211.
7. Vodopivec K., O društvenim prilikama koje poguduju socialnu patologiju dece i omladine, uvodni referat na simpoziju Socialna patologija dece i omladine, Zlatibor, 1971, materiali.
8. Vodopivec K., Neki problemi u vezi s osnovnim zakonom o prekršajima, *Naša zakonitost*, 20/1966, št. 6, str. 451—463.
9. Žuženić J., Socialna služba u pozitivnom prekršajnom pravu, *Priručnik*, Zagreb 20/1972, št. 6, 615—617.

UDC 343.915:343.791:343.8(497.12)

Juveniles' Petty-offences and their Disposal

Selih, dr. Alenka, Associate Profesor, Faculty of Law, Ljubljana

The author stresses that also a part of petty offences committed by juveniles should be treated as forms of social pathology and therefore dealt with accordingly.

The article presents an analysis of petty offences committed by juveniles in Slovenia and in Ljubljana. In the author's opinion the knowledge about these offences as well as of their perpetrators is very scarce. Up to now the ways of dealing with these juveniles were repressive as they were mostly fined.

The last part of the article surveys the solutions accepted by the republican law on petty offences in

the Socialist Republic of Slovenia which entered in force in Spring 1973. These solutions reflect the stand-point that petty offences committed by juveniles should also be evaluated as expressions of their maladjustment, and therefore the ways of dealing with them should be in accordance with that stand-point. The author draws attention to some of the deficiencies of the new solutions and expresses her fears that the new law will not show its full effect as some of the fundamental conditions necessary for its implementation have not been fulfilled.